הא דאדכר (אחר) [בתר] שומע תפלה. מז ולאי מחזירין אותו מיהו אם לא עקר רגליו אינו צריך לחזור לראש ולא לברכת השנים אלא מחזר לשומע תפלה[א] וכן משמע בירושלמי פ' אין עומדין דקאמר אם לא שאל בברכת השנים מחזירין אותו ולהיכן מחזר ר' שמעון בשם ר' יוחנן אמר בר"ח אם עקר רגליו מחזר לראש ואם לאו מחזר לשומה ה"ג אם עקר רגליו מחזר לראש ואם לאו מחזר לשומע תפלה אלמא משמע דהיינו דאינו מחזר אלא לשומע תפלה אבל לא לשאל בברכת השנים אומר מר בר"ח אם עקר רגליו מחזר לראש ואם לאו מחזר לשומע תפלה אלמא משמע דהיינו דאינו מחזר אלא לשומע תפלה כי לא עקר רגליו מיהו הירושלמי פליג[א] אגמרא דידן בגבורות גשמים דהכא קתני לא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו ולא קאמר לאומרו בשומע תפלה ובירושל' קאמר אם לא שאל בברכת השנים אומר בשומע תפלה ולכאורה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מזכיר בשומע תפלה ומה אם שאלה שהיא מדומה אומרה בשומע תפלה הזכרה שהיא מציוה לא כ"ש אלמא דבהדיא אינא אתם דמחר בגבורות גשמים לשומע תפלה ואפשר להיות שהגמרא שלנו לא חשש לפרשו משום הקל וחומר כדאיתא בירושלמי והא דקתני לא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו איירי שלא הזכיר כלל בשומע תפלה והא דאיתא דהא בתחיית המתים מוקי הלי מיירא בנזכר קודם שומע תפלה משום פירכא דשאלה ובירושלמי קאמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו פי' בימות הקיץ ופריך והא תניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר והכי פריך כי היכי דאם לא הזכיר כלל מעל אינו עיכוב ואם היה רואה להזכיר מזכיר ה"ל אם עמד בטל והזכיר של גשם אין לחוש דלא גרע מלא הזכיר טל כלל ומשני דלא דמי ההוא דמקל ומגלי לההוא דמגלי ולא מקל פי' מקלל כלומר אינו דומה כשעומד בטל והזכיר של גשם שהוא סימן קללה[ב] למי שאינו מזכיר כלל לא טל ולא גשם שאינו מקלל וכן הלכה למעשה שאם עומד בשל טל והזכיר של גשם דמחזירין אותו ואם לא הזכיר משייסה כלל אין מחזירין אותו והדר קאמר בירושלמי קאי בגשם והזכיר בשל טל אין מחזירין אותו ופריך מהכא והתניא לו שלא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני הא דאכדר הא דלא אכדר לא טל ולא מער לכך מחזירין אותו הא דהזכיר של טל ומער ולא נהירא דפשיטא אם הזכיר שייסה לאין מחזירין אותו ואם לא הזכיר כלל פשיטא דמחזירין אותו אלא ודאי יש לפרש הא דאכדר טל הא דלא אכדר כלל לא טל ולא מער לפיכך מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אף בימות הגשמים אין מחזירין אותו לכך יש בני אדם שאומרים כל שעה טל ומעון שאם רגילים אם כן בימות הגשמים אם שכח מוריד הגשם אין מחזירין אותו: **טעה ולא הזכיר של ראש חדש בעבודה חוזר לעבודה.** והלכות גדולות פי' דוקא ביחיד אבל בצבור אינו חוזר מפני שאומעה משל"ל מיהו צריך לדקדק מפי החזן כל אות ואות של תפלה אע"פ שהוא בקי והא אמרינן בראש השנה (פ"ד דף לד:) כשם שמוליא את שאינו בקי כך מוליא הבקי ואע"ג דאמרינן התם לא פטר רבן גמליאל אלא העם שבשדות משום דאינהו ובוריהי אבל [ב] טעה לא יש לומר היינו שלא התפלל כלל אבל היכא שהתפלל כבר לא חשבינן ליה כאילו לא התפלל כלל וה"ה לכל דבר שמחזירין אותו אי הדר שמע ליה משלוחא דצבורא מראש ועד סוף נפיק והרב ר"מ פסק דוקא שכח להזכיר של ר"ח אבל שכח בראש השנה שלמה מחזירין אותו ואינו יוצא בשמיעתו משליח צבור (וע"ע תוס' ר"ה לד: ד"ה קן): **איבא דאמרי אמר רב נחמן וכו'.** רב אלפס פסק כאיבא דאמרי דבדגיל לומר תחנונים ולא עקר רגליו אינו מחזר לראש ואם אינו רגיל גם כי לא עקר רגליו מחזר לראש ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנונים כמו אלהי נצור לשוני[ג] מחזר לראש:

כל שאינו יכול לומר תחנונים. פי' ר"מ[ד] דאם יכול לומר לשון תחנונים אפי' עניו כמשה הוי תפלה מעליא דלא בעינן אלא לשון תחנונים בלבד: והיכי

תחנונים. כגון אלהי נצור לשוני מרע שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה: **אבל אם אינו רגיל.** הוא"ל סיום תפלתו בעקירה אפילו לא עקר: **כמשוי.** והיינו לשון קבוע. חוק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לאמת ידי חובתי (ה): **מי שאינו יכול.** לכוין לבו לשאול לרבון: **לחדש בה דבר.** בבקשתו והיינו לשון קבע כיוס (ו) כן אתמול כן מחר: **דילמא מטרידנא.** שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי: **שאינו מתפלל עם דמדומי חמה.** והיינו לשון קבע. תפלתו עליו חוק קבוע לצאת ידי חובה ואינו מקפיד לחזור אחר שעת מצוה ועת רצון: **עם דמדומי חמה.** תפלת יוחר עם הנץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה: **ייחוך עם שמש.** זו תפלת יוחר (ז) **ולפני ירח.** זו מנחה: **לייטי במערבא.** על מי שמשהה תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמא תטרף לו השעה ע"י אונס ועבר הזמן: **בכל פרשת העבור וכו'.** כמו פרישת העבור: **אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה ולאשה עוברה.** והכי משמע בכל עניני פרישת העבור כגון עברה (ד) בעברה: **יהיו כל לריבים.** גלוים לפניך לרחם עליהם: **אפי' בשעה שהם עוברים.** ולשון פרשת העבור שהן פורשין לעבירה: **עשה לוגך בשמים.** שאין שם חטא ואין לוגך עליהם אלא לטוב ועבור לתחנונים על לוגך: **ותן.** להם לילאיך: **נחת רוח.** שלא יתערבב רוחם על ידי הבריות כגון ע"י חיות ולבטיים: **והטוב בעיניך עשה.** אתה להם ודומגא זו מלינו בספר שופטים (י) ויאמרו בני ישראל חטאנו עשה אתה לנו (בטוב) [בכל הטוב] בעיניך אך הצילנו וגו': **שועה.** לשון גיאה יותר מתפלה: **ודעשה קלרה.** ואינם יודעים לפרש לרבינם: **לא תרחם ולא תחטי.** לא תבטום שמתוך הבעם אתה בא לידי חטא: **לא תרוי.** לא תשתכר ביין: **המלך.** טול רשות: לישתף

אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך איבא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך ת"ר [ג] **המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה ואיזה היא תפלה קצרה ר' אליעזר אומר עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך מתחת והטוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה ר' יהושע** [א] **אומר שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה** [ב] **ברוך אתה ה' שומע תפלה אמר רב הונא** [ד]**הלכה כאחרים אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא** [ה]**לא תרתח ולא תחטי** [ו]**לא תרוי ולא תחטי וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך מאי תפלת הדרך** [ז]**יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוליכני לשלום ותצעידני לשלום** [ח] **ותסמכני לשלום ותצילני מכף כל אויב וארב בדרך ותשלח ברכה במעשי ידי** [ט] **ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי** [י]**בא"י שומע תפלה אמר אביי** [יא]**לעולם** לישתף

הא דאדכר בתר שומע תפלה: אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי [א]טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה נזכר בהודאה חוזר לעבודה בשים שלום חוזר לעבודה ואם סיים חוזר לראש אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הא דאמרן סיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה א"ל מנא לך הא א"ל מאבא מרי שמיע לי ואבא מרי מרב. אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן עקר רגליו חוזר לראש לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה איבא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק [ב]הא דאמרן כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לראש: ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו': מאי קבע א"ר יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא [ג]כל שתפלתו דומה עליו כמשוי ורבנן אמרי [ד]כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר א"ר זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן [ה]מצוה [ה]להתפלל עם דמדומי חמה וא"ר זירא מאי קראה [ו]יירא את שמש ולפני ירח דור דורים [ז]לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא דלמא מיטרפא ליה שעתא: רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרשת העבור: מאי פרשת העבור אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך איבא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך ת"ר [ח]המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה ואיזה היא תפלה קצרה ר' אליעזר אומר עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך מתחת והטוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה ר' יהושע [א] אומר שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה [ב] ברוך אתה ה' שומע תפלה אמר רב הונא [ט]הלכה כאחרים אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא [י]לא תרתח ולא תחטי [יא]לא תרוי ולא תחטי וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך מאי תפלת הדרך [יב]יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוליכני לשלום ותצעידני לשלום [ג] ותסמכני לשלום ותצילני מכף כל אויב וארב בדרך ותשלח ברכה במעשי ידי [ד] ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי [ה] בא"י שומע תפלה אמר אביי [ו]לעולם לישתף

עין משפט נר מצוה

נד א ב מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה י סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' תכב סעיף ה [ועטור או"ח סי' קיד]:

נה ג ד מיי' פ"ד שם הלכה טז סמג שם טוש"ע או"ח סימן צח סעיף ג:

נו ה מיי' פ"ג שם הל' ד סמג שם טוש"ע או"ח סי' פט סעיף ו וכסי' רלג סעיף ה:

נז ו מיי' פ"ד שם הל' יט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קי סעיף ג:

נח ז מיי' פ"ד מהלכות דעות הלכה ד וסי"ב הלכה ג:

ח [מיי' פ"ב שם הל' ג]:

נט ט י מיי' פ"י מהל' ברכות [הל' הם] [נ"ב] וגלא ממלא והכ"י סי' קי תמה על הרמב"ם שהסמיכו] סמג עשין (כז) [יט] טוש"ע או"ח סימן קי סעיף ד:

רבינו חננאל

הא דאיכר לבתר שומע תפלה. ירושלמי: אם לא הזכיר בשמים בתחיית המתים ולא שאלה בברכת השנים מחזירין אותה, היכן הוא חוזר בו ויהיה כמו שאמר בראש חדש אם עקר את רגלו חוזר בתחלה, ואם לאו חוזר לעבודה, והכא אם עקר את רגליו חוזר בתחלה, ואם לאו לשומע תפלה. ואסיקנא לא הזכיר שאלה בברכת השנים אומרה בשומע תפלה, אם נזכר בעבודה או בהודאה או בשים שלום, חוזר ומזכיר בשומע תפלה. ואם סיים תפלתו, אם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו כל זמן שלא עקר רגליו מזכיר בשומע תפלה. ואם אין רגיל חוזר לראש ואע"פ שלא עקר רגליו. וכן אם לא הזכיר של ראש חדש ונזכר בהודאה או בשים שלום חוזר לעבודה, ואם סיים כמו שפירשנו חוזר לראש. והיינו יחיד שיתפלל שלא עם הצבור, אבל עם הצבור מפני טורחם שלא יטתינהו עד שישלים תפלתו, לא הטריחוהו לחזור כדקאמר תלמודא בציבור שאני.

מסורת הש"ס

א) שבת דף קיח:, ב) [קדושין לג: ושם נסמן], ג) מוספתא פ"ג הי"ל, ד) [וע"ז יט ד"ל כמדומי מגדי], ה) [בעיר לא כל"ל וכ"ה שם בגרא"ן],

---

תורה אור השלם

1. יִרְאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים:

תהלים עב ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כמשו וכו' ידי חובתי סס"ד ואחר כך מתחיל הדבור מי שאינו אומר בלשון תחנונים. מי שאינו: (ב) ד"ה לחדש וכו' קבע כהיום קן: (ג) ד"ה ייחוך וכו' ויכלוך וכו' תפלת יוחר. נ"ב ע' לעיל ד' ט ע"ב פירש"י דקאי אקן: (ד) תוס' ד"ה הא דאדכר וכו' דלא אדכר פירורא הא דלא אדכר לה טל ולא מער לכך מחזירין אותו הא דאדכר דהזכיר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ר"ח שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י ש"ת) תפ"מ וי"ב המוקפדת נ"ג לה: [ב] שם די מספוקה. נ"ב והעוב בענין עשה. ביבמת רי"ף וכמב"ם ורא"ש: [ג] שם ותסמכני לשלום. נ"ב ותחזירני לביתי לשלום: [ד] שם (ותפלה ברכה במעשה ידי) תפ"מ: [ה] שם וכעיני כל רואי. נ"ב כי אתה שומע כו'. עוי':

מוסף רש"י

עם דמדומי חמה. כשהיא אדומה, שחרית אחרי העלה מיד היא אדומה, וערבית סמוך לשקיעתה (שבת קיח:). עם שמש. עם זריחתה (שם). ולפני ירח. קודם אור הירח בעוד השמש לא שקעה (שם).

מוסף תוספות

א. דכיון דיכול לאומרה בשומע תפלה למה מחזירין אותו לברכת השנים. רשב"ם. ב. לפי שהגשמים סימן קללה בימות החמה. תוס' תענית ג: ד"ה בימות. ג. אלא שעכשיו לא נזכר רעבר. ממוק"י. ד. דסברי רבנן. תוס' הלא"ם.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ליפסף נפשיה. אל יתפלל תפלה קצרה בלשון יחיד אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת: **עד כמה.** זמנה להתפלל: **עד פרסה.** אבל לא לאחר שהלך פרסה. ובה"ג מפרש עד כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל עד פרסה אפי' אין לו לילך אלא עד פרסה אבל דרך פחות מפרסה אין צריך להתפלל תפלה זו: **רב ששת.** מאור עיניים הוה: **מהיום עוב אל תקרא רע.** הואיל ואני יכול להתפלל מעומד שהרי חברותי עומדת לא אקרא רע להתפלל מהלך ואע"פ שמותר: **וכי מעי לביתיה בעי מהדר לצלויי.** שהרי לא התפלל כלום מתפלא י"ח: **שאין דעתו מיושבת עליו.** שקשה עליו עכוב הדרך: **לוין אם הרוחות.** לגד ארץ ישראל כדבעינן למימר תל שהכל פויס בו: **אחורי בית הכפורת.** במערב העזרה היו י"ח אמה אצל מכותל בית קדשי הקדשים לכותל מערבי של עזרה והעומד שם מחזיר פניו לבית הכפורת למזרח: **הוו מקדמי.** קודם היום: **נקרון ונספינה.** איכא בעמותא דמיא: **קורא ק"ש.** ימתין עד שיגיע זמן ק"ש ויקראנה ואח"כ יתפלל: **תפלה מעומד עדיף.** שיכול לכוין את לבו לפיכך היו מקדימין להתפלל מעומד בציתם שלא יצטרכו להתפלל בדרך במהלך: **בשבתא דרגלא.** שלפני פסח [6] ועצרת וסוכות. ומרימר בעירו ומר זוטרא בעירו היו הדרסים ושחרית היו העם הולכים לבית המדרש וכשמגיע זמן ק"ש קורין והדרסן דורש והעם נשמטים ומתפללים איש איש לבדו ולכך הם היו מתפללין להם י' שחרית קודם שילכו לבית המדרש וקורין ק"ש ומתפללים בסמיכת גאולה לתפלה והדר נפקי לפרקא ודרשי: **ומצלי בחדי לבורא** ל"ג: **רב אשי.** היה רגיל שיהא במתא מתפיא ודורש והוא לא היה מתפלל קודם בית המדרש אלא כשמגיע זמן ק"ש לוחש הרבה יחד למתורגמן העומד לפניו ובעוד שהמתורגמן משמיע לרבים הוא קורא את שמע וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מיושב שלא היה רואה לאחת שלא להטריח את הצבור לקום מפניו: **בחדי לבורא.** בשעה שהצבור נשמטין ומתפללין. אי נמי בחדי לבורא כמו שהוא יושב בתוך הצבור כלומר שאינו יוצא. וכי הוה אתי לביתיה חוזר ומתפלל מעומד לכוין את לבו: **עריחא לי מילתא.** לאחר בית המדרש עד שאתפלל: **ולעניך מר לאכוה דשמואל ולוי.** שמתפללין קודם היום בציתם מעומד ולא תצטרך לב' תפלות ומשום מסמך גאולה לתפלה כיון דמצלו קודם ק"ש לא קפדי: **לא חזינן להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי.** שיקדימו תפלה לקריאת שמע הלכך כיון דממתין מתפלה עד זמן ק"ש מצוה לסמוך תפלה אחר גאולה לציתכן מתפלל מיושב במקומו ולפי שאין דעתו מיושבת עליו כ"כ צריך לחזור ולהתפלל בציתו: **מתני' אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר.** לא תקנוה אלא בצבור. חבר עיר חבורת העיר. אבל לא ליחיד: **משמו.** של רא"ש ע: **כל מקום בו'.** וכגמ' פריך היינו ת"ק אלינא דרא"ש ע: **גמ' יחיד שלא בחבר עיר.** יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה לת"ק אליבא דרבי אלעזר דאמר לא תקנוה אלא במקום עשרה ששנים לצבור פוטרו: בנהרדעא

והיכי מצלי לה. אתפלת הדרך קאי ורב ששת אמר אפי' מהלך וקי"ל כרב ששת[א] ומיהו בתוספ' פסק ה"ר יוסף כרב חסדא וכן רב אלפס פי' דרב חסדא עדיפא ליה טפי[ב]: **מאי איכא** בין הבינגו **לתפלה קצרה.** תימה לימא דאיכא ביניייהו דתפלה קצרה אינו מתפלל אלא במקום סכנה והבינגו מתפלל אפילו שלא במקום סכנה וי"ל דהכי קא בעי מאי ביניייהו כל ג' במקומו תפלה קצרה במקום סכנה והבינגו שלא במקום סכנה: **הלכה כרבי.** שלא ירד למטה ואפי' שלא במקום סכנה ואפילו במהלך מתפלל ואינו צריך להחזיר פניו כנגד ירושלים[ג]: **היה עומד בח"ל יכוין כנגד ארץ ישראל.** ול"ג לבו דאפיגו קאי כדקתני סיפא היה עומד במזרח מחזיר פניו למערב **לתלפיות** תל שכל פיות פונים בו. וכהן שמעתתא קי"ל וכן מסקינן בגא יתפור (נ"ב כה:) דקאמר אתון דקיימיתון לצפונא דת"י אדרימנו ולא כהני אמולאי לדעיל (שם) דפליגיו אי השכינה במזרח או במערב עכשיו אנו במערבה של א"י על כן אנו פונין למזרח[ד]: **אבוה דשמואל ולוי הוו מקדמי ומצלו.** פירש רש"י קודם עמוד השחר ולא נראה דאם כן לא היו יוצאין בו כלל (ה) דעדיין אינו יוסה[ה] לכך נראה כפי' ר"ח דמשעלה עמוד השחר קאמר והוו מקדמי קודם הנץ החמה קאמר ועדיין אינו עיקר זמן תפלה[ו]: **מסמך גאולה לתפלה עדיף.** מלהתפלל מעומד והכי פסקי בה"ג הלכה כר"ש בן אלעזר ומשמע די"ח ברכות מותר להתפלל בדרך במהלך ואין צריך לעמוד וא"ת ומ"ש מהבינגו דמסקינן לעיל דמעומד דוקא וי"ל דשאני הבינגו שהיא קצרה ואין כאן בטול דרך כ"כ כמו בי"ח ברכות[ז] ועוד פירש"ש דהכא כי הדר לביתיה מצלי בהדי לביתיה דמעומד כדאמרינן בסמוך רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כדי לקרות ק"ש בשעתה וכי הדר לביתי' מצלי מעומד וה"ח פסק כאביה דשמואל ולוי ומיהו מדקאמר רב אשי לא חזינן לרבנן קשישי דקא עבדי הכי משמע דאין הלכה כמותם: ה"ג

לישתף אינש נפשיה בהדי צבורא היכי נימא יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוליכנו לשלום וכו' אימת מצלי אמר רבי יעקב אמר רב חסדא [א]משעה שמהלך בדרך עד כמה אמר רבי יעקב אמר רב חסדא [ב]עד פרסה והיכי מצלי לה רב חסדא אמר מעומד רב ששת אמר [ג]אפילו מהלך רב חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא קם רב חסדא וקא מצלי א"ל רב ששת לשמעיה מאי קא עביד רב חסדא אמר ליה קאי ומצלי א"ל אוקמן נמי לדידי ואצלי [ד]מהיות טוב אל תקרא רע. מאי איכא בין הבינגו לתפלה קצרה [ה]הבינגו בעי לצלויי ג' קמייתא וג' בתרייתא וכי מטי לביתיה לא בעי למהדר לצלויי בתפלה קצרה לא בעי לצלויי לא ג' קמייתא ולא ג' בתרייתא וכי מטי לביתיה בעי למהדר לצלויי והלכתא [ו]הבינגו מעומד תפלה קצרה בין מעומד בין מהלך: היה רוכב על החמור וכו': ת"ר [ז]היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה אם יש לו מי שיאחז את חמורו ירד למטה ויתפלל ואם לאו ישב במקומו ויתפלל רבי אומר [ח]בין כך ובין כך ישב במקומו ויתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי: ת"ר [ט]סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין לבו כנגד אביו שבשמים שנא' [י]והתפללו אל ה' היה [יא]עומד בח"ל יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנא' [יב]והתפללו אליך דרך ארצם היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים שנאמר [יג]והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמר [יד]והתפללו אל הבית הזה היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים שנאמר [טו]והתפללו אל המקום הזה היה עומד בבית קדשי הקדשים יכוין את לבו כנגד בית הכפורת [יז]היה עומד אחורי בית הכפורת יראה עצמו כאילו לפני הכפורת נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח בדרום מחזיר פניו לצפון בצפון מחזיר לדרום נמצאו כל ישראל מכוונין את לבם למקום אחד א"ר אבין ואיתימא ר' אבינא מאי קראה [יח]כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו: אבוה דשמואל ולוי [יט]כי הוו בעו למיפק לאורחא הוו מקדמי ומצלי וכי הוה מטי זמן ק"ש קרו כמאן כי האי תנא דתניא [כ]השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה וכשיגיע זמן ק"ש קורא השכים לישב בקרון או בספינה מתפלל וכשיגיע זמן ק"ש קורא רשב"א אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה במאי קמיפלגי ·מר סבר תפלה מעומד עדיף ומר סבר מסמך גאולה לתפלה עדיף מרימר ומר זוטרא הוו מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא ומצלו והדר נפקא לפרקא רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד אמרי ליה רבנן ולעביד מר כמרימר ומר זוטרא אמר להו מלתא לי ולעביד מר כאבוה דשמואל ולוי אמר להו לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי: **מתני'** ר' אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר וחכ"א [כא]בחבר עיר ושלא בחבר עיר ר' יהודה אומר משמו כל מקום שיש שם חבר עיר יחיד פטור מתפלת המוספין: **גמ'** ר' יהודה היינו ת"ק איכא ביניייהו יחיד שלא בחבר עיר ת"ק סבר פטור ור' יהודה סבר חייב א"ר הונא בר חיננא אמר ר' חייא בר רב הלכה כר' יהודה שאמר משום ראב"ע א"ל רב חייא בר אבין שפיר קאמרת דאמר שמואל מימי לא מצלינא צלותא דמוספין ביחיד בנהרדעא

מסורת הש"ס

ה) [נ"ק פח:], ב) תוספתא פ"ג הי"ח, ג) תוספתא פ"ג הט"ז, ד) תוספתא פ"ג הי"ט, ע.

תורה אור השלם

1. כִּי יֵצֵא עַמְּךָ לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבוֹ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵם וְהִתְפַּלַּלְתָּ אֶל יְיָ דֶּרֶךְ הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנִיתִי לְשִׁמְךָ: מלכים א ח מד
2. וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁבוּ אֹתָם וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבוֹתָם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנִיתִי לְשִׁמְךָ: מלכים א ח מח
3. וְגַם אֶל הַנֵּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וּבָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְיָדְךָ הַחֲזָקָה וּזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה וּבָאוּ וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל הַבַּיִת הַזֶּה: דברי הימים ב ו לב
4. בְּהַעֲצֹר שָׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר כִּי יֶחֱטְאוּ לָךְ וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹדוּ אֶת שְׁמֶךָ וּמֵחַטָּאתָם יָשׁוּבוּ כִּי תַעֲנֵם: מלכים א ח לה
5. כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמֵּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים: שיר השירים ד ד

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה אבוה וכו' לא היו יוצאין בלא בתפלה דיום כיון דעדיין אינו יום:

גליון הש"ס

גמ' היה עומד אחורי בית הכפורת. עי' בהגהות יומס פ"ק דף ו' ע"ב ובתף הספר דף (כ:) [ג:]: רש"י ד"ה בשבתא דרגלא וכו' ועצרת. עי' לעיל י"ז ע"ב בהגה"י ד"ס מרי דמיני: תוס' שם ד"ה מרי דמיני:

מוסף תוספות

א. ואיהו נמי לא עביד עובדא כרב חסדא אלא משום מהיות טוב וכו', שבלאו הכי היה לו לעמוד להמתין. תוס' ר"י שירליאון. ב. דהא רב ששת נמי קאי ומצלי. תוס' הרא"ש. ג. כיון שרוכב על בהמתו והולך בדרכו. תוס' הרא"ש. ד. [ו]לא שעיקר תפלה למזרח, אלא שאנו לצד מערב ירושלים עומדים וכו', וה"ה שהעומדים למזרח ירושלים מתפללים במערב שלהם. מאירי. ה. [ו]זמן תפלה אינו אלא משיעלה עמוד השחר כמו תמיד הבוקר. תוס' הרא"ש. ו. דעיקר זמן תפלה היא מהנץ החמה, אבל מעבוד לילה אין לו להקדים ולהתפלל. שם. ז. כיון שהם י"ח ברכות והיה צריך להתעכב בהם יהיה לבו טרוד עליו מחמת העיכוב ולא יוכל לכוין, אבל הבינגו אין בו אריכות דברים כ"כ ויוכל לכוין מעומד. שם.

רב נסים גאון

אמר ליה אוקמן לדידי נמי ואצלי מהיות טוב אל תקרא רע. התם בבבא קמא בפרק מרובה (ד' פא) אמרינן מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדתניא הרי שכלו פירותיו מן השדה ואינו מגיה בני אדם לינכס בתוך שדהו מה הבריות אומרות עליו מה נאה יש לו לפלוני ומה הבריות מזיקות אותו עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרא רע ומתמהינן מהיות טוב אל תקרא רע קרא הוא ומרגיל אין כתיב כי האי גוונא (משלי ג) אל תמנע טוב מבעליו:

עין משפט נר מצוה

ם א ב טוש"ע או"ח סי' קי סעיף ז:
סא ג טוש"ע שם סעיף ד:
סב ד ה מיי' פ"ב מהל' תפלה ה"ג [וסמ"ק] טוש"ע שם סעיף ו ג:
סג ו מיי' פ"ה שם הלכה כ סמג עשין יט טור ושו"ע או"ח סי' לד סעיף ד:
סד ז מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:
סה ח מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ה:
סו ט י [מיי' פ"ג ה"ט] שם הל' ז] טוש"ע או"ח סי' פט סעיף ח [וסי' לד סעיף טן]:
סז כ טוש"ע או"ח סי' רפו סעיף ב:

רבינו חננאל

אימת מצלי אמר רבי יעקב אמר רב חסדא משעה שמהלך בדרך. עד כמה. פי' עד כמה ילך ויתפלל. אמר רבי יעקב אמר רב חסדא אפילו אין דעתו לילך עד פרסה, יתפלל תפילת הדרך, וכל שכן יותר. אבל פחות לא. רבי אומר בין כך ובין כך ישב במקומו ויתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו. פי' אם ירד. אבוה דשמואל ולוי כי הוי בני למיפק לאורחא הוו מקדמי ומצלי. בשעלה עמוד השחר דיום הוא, ולא הגיע זמן תפלה עדין, שלא הגיע הנץ החמה, דס"ל דתפלה מעומד כרבנן דרשב"א דבסמוך, אבל מבעוד לילה אין לו להקדים להתפלל. ואבוה דשמואל ולוי הוו דעבדי כתנא קמא, וכי הוו בעו למיפק לאורחא, הוו מקדמי ומצלי מעומד קודם שיחזיקו בדרך, ולא הוו קרו קריאת שמע, כי מטי זמן קריאת שמע קרו ק"ש. וקיימא לן כתנא קמא דהא אבוה דשמואל ולוי עבדו כותיה ומעשה רב. וד' שמעון בן אלעזר דאמר מיסמך גאולה לתפלה עדיף, ויתפלל מיושב כדי שיסמוך גאולה לתפלה, יחיד הוא, ולא אשכחן מאן דעבד כותיה. ורב אשי דאמר לא חזינא לרבנן קשישי דעבדי כי הא דאבוה דשמואל ולוי, לא אמר דלית הלכתא כוותייהו, אלא לא חזינא מאן דעבד הכי ואחמורי הוא דאחמיר אנפשיה. **מתני'**: ר"א בן עזריה אומר אין תפלת המוספים אלא בחבר עיר. פי' אין תפלת המוספין נהגת אלא בחבר עיר, אין יחיד רשאי להתפלל תפלת מוספין כל עיקר, שאין תפלת מוספין נוהגת אלא בחבר עיר, בצבור והוא חבר עיר. פי' מקום שמתחברין בני העיר ומתפללין. ר' יהודה אומר משמו כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין, אין שם צבור מתפללין תפלת המוספין, היחיד חייב בתפלת המוספין, וזה פי' יחיד שלא בחבר עיר איכא ביניייהו. וקיימא לן דאפילו יחיד היכא דאיכא חבר עיר חייב בתפלת המוספין, דהא אמר ר' יוחנן אני ראיתי את ר' יגאי דצלי והדר צלי, ואוקימנא דהא צלותא שניה מוסף צלי, ואע"ג דהוה תמן חבר עיר, דאמר חזי מאן דמסהיד עליה, כלומר ר' יוחנן מעיד עליו שנתחברו לו שתפלת המוסף התפלל, מפני שבשבתות וימים טובים תפלת שחרית קצרה ותפלת המוספין ארוכה, ובמועד ובראשי חדשים של שחרית ארוכה ושל מוספין קצרה ממנה, ואין אדם כו' יוחנן טועה בכך.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פ"ד מה"מ תפלה הלכה טו וס"ש הלכה ה [קטו"ש פ"ח סימן קפ סעיף ה]:

סט ב מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע ח"ח סי' ה סעיף יח:

ע ג מיי' פ"ד שם הל' טו סמג שם (טוש"ע ח"ח סי' קפ סעיף ה):

עא ד ה מיי' פ"י שם הלכה יב סמג שם טוש"ע ח"ח סימן קטו סעיף ג:

עב ו מיי' שם הל' טו סמג שם טור ש"ע ח"ח סי' קה:

עג ז ח מיי' שם הלכה יח סמג שם טוש"ע ח"ח סי' מכה סעיף ה:

ט [מיי' פ"ג מה"מ הל' קידוש המזמן הל' מ]:

א י מיי' פ"ד מה"מ תפלה הל' טז סמג שם טוש"ע ח"ח סי' קי לג סעי' ב:

ב כ מיי' פ"ט שם הל' ה סמג שם טוש"ע ח"ח סימן לג סעיף ו:

מוסף תוספות

א. הילכך מצלינן תפלת מוסף בין ביחיד בין בצבור. תוס' הרא"ש.

ב. דאפילו תפלת מוסף היו מתפללין ביחיד. שם.

ג. ואפי' ביחיד נמי. תוס' ר"י שילילון. ד. [ד]ליל שלשים ואחד אין הטעם תלוי בקידוש ב"ד שכבר קדשוהו שמים. תוס' הרא"ש. ה. כיון שאין ראוי לקדש את החדש בלילה הילכך אין מחזירין אפילו ליל שלשים ואחד. שם.

ו. דאז יש ר"ח בשני ימים. תוס' ר"י שילילון. ז. אע"פ שלא פתח בברכה של אחריה. תוס' הרא"ש לעיל מט: ח. ואם יחזור הויא ברכה לבטלה. שם.

ט. [אלא] כיון שלא פתח ברכה שלאחריה חוזר שם.

י. אע"פ שאם פתח בהטוב והמטיב אין מחזירין אותו. שם. יא. באמצע תפלתו. שם. יב. אם אתה אומר כן, על הנסים אם סיים ברכת הודאה הוי צריך לחזור לרצה, דטעה בשלש אחרונות חוזר לעבודה. שם. יג. ולא דמי לההיא דיעלה ויבא, דהתם תקנו ברכה חדשה, ומזה היינו יכולין ללמוד דכל זמן שלא פתח בברכה שלאחריה שיחזור לאותה ברכה שסיים, אבל שיחזור לראש ב' ברכות אין ללמוד משם, הילכך לא דמיא להך דהכא כלל. שם. יד. והיה אומר, כל מקום שאחז"ל אין מחזירין אותו, היינו היכא שסיים תפלתו דעקר רגליו, אבל היכא דלא עקר לעולם חוזר, ולדברי ר"ח אם סיים מודים בלא על הנסים חוזר לעבודה, דהא אמרי' לקמן טעה בג' אחרונות חוזר לעבודה. מרדכי רמז לא.

רבינו חננאל

איתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר אין הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה, אלא כרבנן דאמרי בין בחבר עיר בין שלא בחבר עיר, דעובדא דר' יצאי מסייע להו. **והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני וכו' אמר ר' יוחנן בצבור שנו.** יחיד שמתפלל בצבור אם טעה ולא הזכיר של ראש חדש, שחרית אין מחזירין אותו, שלא יטרח את הצבור [שלא יפתינו אותו עד שישלים תפלתו]. וכ"ש ערבית שאין מקדשין את החדש אלא ביום. אבל יחיד שלא בצבור חוזר. כמה ישהה בין תפלת שחרית ותפלה של מוספין וכו'. חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו וכו'. פי' כשיעור שתסור אימת צבור מלבו, כי בעת שעובר לפני התיבה מתבהל מפני הצבור וכשמתחיל להתפלל לכוין לבו להתחנון מסיר אותו שיכוח ראשו וירכין תפלתו כאדם שיש לו צער. אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. אסיקנא במלכי ישראל דאם שואל בשלומו אינו מפסיק ומשיב לו, אבל מלכי אומות העולם או הגמון או גוי, או אנס או קרון בא כנגדו, אם יכול יקצר ואם לאו יפסיק.

מסורת הש"ס

סח מ"מ. פ"ד מה"מ תפלה הלכה טו וס"ש הלכה ה [קטו"ש פ"ח סימן קפ סעיף ה]:

סט ב מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע ח"ח סי' ה סעיף יח:

ע ג מיי' פ"ד שם הל' טו סמג שם (טוש"ע ח"ח סי' קפ סעיף ה):

עא ד ה מיי' פ"י שם הלכה יב סמג שם טוש"ע ח"ח סימן קטו סעיף ג:

עב ו מיי' שם הל' טו סמג שם טור ש"ע ח"ח סי' קה:

עג ז ח מיי' שם הלכה יח סמג שם טוש"ע ח"ח סי' מכה סעיף ה:

ט [מיי' פ"ג מה"מ הל' קידוש המזמן הל' מ]:

א י מיי' פ"ד מה"מ תפלה הל' טז סמג שם טוש"ע ח"ח סי' לג סעי' ב:

ב כ מיי' פ"ט שם הל' ה סמג שם טוש"ע ח"ח סימן לג סעיף ו:

מוסף תוספות

א. הילכך מצלינן תפלת מוסף בין ביחיד בין בצבור. תוס' הרא"ש.

ב. דאפילו תפלת מוסף היו מתפללין ביחיד. שם.

ג. ואפי' ביחיד נמי. תוס' ר"י שילילון. ד. [ד]ליל שלשים ואחד אין הטעם תלוי בקידוש ב"ד שכבר קדשוהו שמים. תוס' הרא"ש. ה. כיון שאין ראוי לקדש את החדש בלילה הילכך אין מחזירין אפילו ליל שלשים ואחד. שם.

ו. דאז יש ר"ח בשני ימים. תוס' ר"י שילילון. ז. אע"פ שלא פתח בברכה של אחריה. תוס' הרא"ש לעיל מט: ח. ואם יחזור הויא ברכה לבטלה. שם.

ט. [אלא] כיון שלא פתח ברכה שלאחריה חוזר שם.

י. אע"פ שאם פתח בהטוב והמטיב אין מחזירין אותו. שם. יא. באמצע תפלתו. שם. יב. אם אתה אומר כן, על הנסים אם סיים ברכת הודאה הוי צריך לחזור לרצה, דטעה בשלש אחרונות חוזר לעבודה. שם. יג. ולא דמי לההיא דיעלה ויבא, דהתם תקנו ברכה חדשה, ומזה היינו יכולין ללמוד דכל זמן שלא פתח בברכה שלאחריה שיחזור לאותה ברכה שסיים, אבל שיחזור לראש ב' ברכות אין ללמוד משם, הילכך לא דמיא להך דהכא כלל. שם. יד. והיה אומר, כל מקום שאחז"ל אין מחזירין אותו, היינו היכא שסיים תפלתו דעקר רגליו, אבל היכא דלא עקר לעולם חוזר, ולדברי ר"ח אם סיים מודים בלא על הנסים חוזר לעבודה, דהא אמרי' לקמן טעה בג' אחרונות חוזר לעבודה. מרדכי רמז לא.

רבינו חננאל

איתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר אין הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה, אלא כרבנן דאמרי בין בחבר עיר בין שלא בחבר עיר, דעובדא דר' יצאי מסייע להו. **והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני וכו' אמר ר' יוחנן בצבור שנו.** יחיד שמתפלל בצבור אם טעה ולא הזכיר של ראש חדש, שחרית אין מחזירין אותו, שלא יטרח את הצבור [שלא יפתינו אותו עד שישלים תפלתו]. וכ"ש ערבית שאין מקדשין את החדש אלא ביום. אבל יחיד שלא בצבור חוזר. כמה ישהה בין תפלת שחרית ותפלה של מוספין וכו'. חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו וכו'. פי' כשיעור שתסור אימת צבור מלבו, כי בעת שעובר לפני התיבה מתבהל מפני הצבור וכשמתחיל להתפלל לכוין לבו להתחנון מסיר אותו

ס"ג אין הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע. אלא הלכה כרבנן וכן פסק ר"מ[א] דלהכי מייתי (ב) רבי אמי ור' אסי שהיו מתפללין ביחיד כרבנן ביני עמודי דגרסי לאשמעינן[ב] דהלכה כרבנן: **והתניא** טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו. ל"ג ליה דהא אמרינן בסמוך טעה ולא הזכיר של ר"ח אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין כו'[ג] אי נמי אי איתא אגב אחרינא נקט ליה: **כמה** ישהה בין **תפלה לתפלה.**

כגון אדם שטעה ורוצה להתפלל שנית וכן בין תפלת שחרית לתפלת המוספין: **כדי** שתתחולל **דעתו עליו.** ומפרש בירושלמי דהיינו כשילך מרגע לרגע אמות: **לפי שאין מקדשין את החדש בו'.** פי' לעיל בריש פרקין (דף כו.) מה שמקדשין ומיפוק ליה משום רשות משום דהיינו דוקא לעשות מלוה אחרת עובדת וי"מ דוקא בלילה דאשמעינן דאין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בלילה אבל בלילה שניה מחזירין אותו שכבר מקודש מיום שלפניו[ד] ולא נראה לאלקי[ה]:

מסתברא מילתא דרב בחדש מלא. כלומר שהיה אותו שלפניו מלא[ו] דאז יכול לאומרה בערבית של מחר שהוא עיקר והיה אומר ה"ר יפתח לכל דבר שאמרו חכמים אין מחזירין אותו[ז] כגון יעלה ויבא בערבית ועל הנסים לא מיבעיא אם עקר רגליו (ג) ופתח בברכה שלאחריה דאין מחזירין אותו אלא אפילו לא עקר אלא שסיים אותה ברכה שתקנו בה לאומרה[ד] אין מחזירין אותו[ח] ולא נהירא לרבינו אלחנן[ט] דהא חזינן בברכת המזון דאותן שאמרו חכמים מחזירין וגם אותן שאין מחזירין שוין היכא דלא עקר רגליו כדאמר לקמן (דף מט.) אם שכח אם שבת וסיים הברכה כולה ועדיין לא התחיל בברכת הטוב והמטיב אומר ברוך אשר נתן שבתות למנוחה כו' וקאמר נמי התם אם טעה ולא הזכיר של ר"ח קודם שעקר רגליו דהיינו קודם שיתחיל ברכת הטוב והמטיב דאותה קולא עקר רגליו אומר ברוך אשר נתן רשי' חדשים וכו' אלמא היכא דלא עקר אלו ואלו שוין ואם עקר רגליו שהתחיל בברכת הטוב והמטיב של שבת חוזר לראש ושל ר"ח מעוות לא יוכל לתקון והכי נמי יחזור (ד) באותה ברכה אם לא התחיל בברכה שלאחריה. ומיהו אין רשיה מהתם דשאני התם בברכת המזון שכבר סיימ ג' ברכות וברכת הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא על כן אין מחזירין אותו לגמרי כי אין דומה אם הפסק כל כך ואין להביא ממנו ראיה לי"מ ברכות דאם יחזירוהו בדבר שאין לו לחזור הוי כמו הפסקה[יא] ועוד דאין להביא ראיה לגאון דאם היים אומר היכא שלא עקר רגליו בי"ח ברכות שהיה לו לחזור מ"כ היה צריך לחזור לגלה[יב] ואין זה הגון[יג] ומיהו אומר ר"י דראה את ר"ת דהיכא דלא עקר רגליו חזר לגלה אפי' בדבריה שאין מחזירין כגון על הנסים[יד] וכן עמא דבר:

אל תקרי בחדרת אלא בחדרת. תימה אמאי לא מוכח בהדיא מדכתיב בתריה חילו מלפניו כל הארץ וי"ל היינו קרא דכתיב במזמור הבו לה' בני אלים והמהות קרא בעי להוכיח במסכת מגילה (דף יח:) שאומרים אבות וגבורות וקדושת השם וי"מ ברכות תקנו כנגד האזכרות ומשום הכי דייק מאותו קרא שכתוב באותה פרשה אבל אותו דחילו וגו' אינו כתוב באותה פרשה: מיתי

בנהרדעא לבר מההוא יומא דאתא פולמוסא דמלכא למתא ואטרידו רבנן ולא צלו וצלי ליביחיד והואי יחיד שלא בחבר עיר יתיב רבי חנינא קרא קמיה דר' ינאי ויתיב וקאמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה א"ל[ט] פוק קרא קראיך לברא דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע א"ר יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי א"ל רבי ירמיה לר' זירא [י]ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה א"ל[כ] חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה: [כא]ר' אמי ור' אסי [כב]אע"ג דהוו להו תליסר בי בכנישתא בטבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי איתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ראב"ע ר' חייא בר אבא צלי והדר צלי א"ל רבי זירא מאי טעמא עביד מר הכי אילימא משום דלא כוון מר דעתיה והאמר ר"א [כג]לעולם ימוד אדם את עצמו אם [כד]יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל אלא דלא אדכר מר דריש ירחא והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח [א] (ו) בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית [כה]בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין [כו]במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה א"ל לאו איתמר עלה א"ר יוחנן [כז]בצבור שנו: כמה ישהה בין תפלה לתפלה רב הונא ור"ח חד אמר [כח]כדי שתתחונן דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב [כט]ואתחנן אל ה' ומ"ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב [ל]ויחל משה אמר רב ענן אמר רב [לא]טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי [לב]שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום אמר אמימר מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חסר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר [לג]מה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שנא:

הדרן עלך תפלת השחר

אין [לד]עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים [לה]אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: **גמ'** מנא ה"מ א"ר אלעזר דאמר קרא [לו]והיא מרת נפש ממאי דילמא חנה שאני דהות מרירא לבא טובא אלא א"ר יוסי בר' חנינא מהכא [לז]ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא אלא אמר ר' יהושע בן לוי מהכא [לח]השתחוו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בחרדת ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה [לט]הוה מציין נפשיה והדר מצלי אלא א"ר נחמן בר יצחק מהכא [מ]עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה א"ר אדא בר מתנא אמר [מא]רבה במקום גילה שם תהא רעדה אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדח טובא אמר וגילו ברעדה כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא חזייה דהוה קא בדח טובא אמר ליה [מב]בכל עצב יהיה מותר כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קבדחי טובא אייתי

הדרן עלך תפלת השחר

כובד ראש. כתנעה: **שוהין שעה אחת.** במקום שבאו להתפלל:

גמ' אשתחוה אל היכל קדשך בירא'תך. מתוך יראה: **מליין נפשיה.** מקשט עצמו בבגדיו: **עבדו את ה' בירא'ה.** תפלה שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה בירא'ה: [מג] **כלו עצב יהיה מותר.** כשאדם מרגיה את עצמו עצב יהיה לו שכר: **דהוה קא בדח טובא.** יותר מדאי ונרגיה כפורק עול: **תפילין מנחנא.** והם עדות שממשלת קוני ומשרתו[מד] עלי:

כסא

מגהות הב"ח

(א) גמ' ולא הזכיר של ר"ח (בערבית וכו'. בשחרית) תא"מ. וג"כ ש"מ אין זה: (ב) תוס' ד"ה אין הלכה כו' דלכי מייתי הכא רבי אמי וכו' ביחיד ביני עמודי היכא דהוו גרסי כל"ל ומיתם דכרבנן נמתק: (ג) ב"ה מסתברא וכו' עקר רגליו ופתח. נ"ב פי' אי פתח: (ד) בא"ד וה"ל יחזור לאותה ברכה:

גליון הש"ס

מהרי' אפי' המלך. עי' יומא י"ט ע"ב תוס' ד"ה בם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' של ר"ח בערבית. נ"ב רי"ף וס"ש ג"ג אלא בשחרית אין כו' לבד:

מוסף רש"י

חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה. ליפה כמה אדם גדול העיד עליו, הואיל וכא להעיד על זאת יפה כיון ודקדק בדבר אל נכון (חולין ז:). **ביני עמודי.** שנית המלכים נכון עליהם מלמעלה (ל"ש ל:).

הדרן עלך תפלת השחר

רבינו חננאל (המשך)

האימה מלבו, כדכתיב ואתחנן אחר ואתנפל. וחד אמר כדי שתתחולל, פירוש כשיעור שתסור האימה מלבו ויכוין לבו לחלות פני צורו, שימחול לו על כל מה שפשע ומרד, שזה יותר שיעור מן המתחנן לקבל פרס, כי ענין ואתחנן כמו יקבל פרס הוא, שהיה משה רבינו ע"ה מתחנן. אבל ענין ויחל בקשת חמילה וצריך דברי רצוי בכיה ותחינה. ירושלמי: כמה ישהה בין תפלה לתפלה כדי הילוך ארבע אמות. **סליק פ"ד לפ"ש**

מתני': אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. פי', כפיפת ראש

(ה) [מוקין ז:], ג) לעיל דף מ., ד) [ע' תוס' לקמן לג: ד"ה ימרון], ה) [הכי"ף ולא"ש לא ימרון], ו) [הכי"ף ולא"ש לא גרסי זה ועי' בעזר סימן קכ"ו ותכ"ט], ז) יומא ד:, ח) [כך כל"ל], ט) [ד"ה בלבור אחר ד"ה טעה], י) [דבורי רש"י מהפסקו מזה], יא) כ"ה בגר"א ושרתו, יב) כ"ה בגר"א וע"ש,

תורה אור השלם

1. וַאֲתַחֲנַן אֶל יְיָ בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: דברים ג כג
2. וַיַּחֲל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְיָ יֶחֱרֶה אַפֶּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: שמות לב יא
3. וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל יְיָ וּבָכֹה תִּבְכֶּה: שמואל א א י
4. וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אִשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: תהלים ה ח
5. הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: תהלים כט ב
6. עִבְדוּ אֶת יְיָ בְּיִרְאָה וְגִילוּ בְּרַעְדָה: תהלים ב יא
7. בְּכָל עֵצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר: משלי יד כג

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

כסא דמוקרא. כ) כוס של זכוכית לנגה: **לישרי לן מר.** שירה: **מי תורה וכי מלוה דמגנו עלן.** היכן התורה שעפקנו והיכן המצות שאנו מקיימין שיגינו עלינו מדינה של גיהנם: **הלכה פסוקה.** שאינה צריכה עיון שלא יהא מהרהר בה בתפלתו: **יושבת עליה ז' נקיים.** לבד מאותו יום שפוסקת והתורה לא הצריכה ז' נקיים אלא לזבה שנאמר ואם טהרה מזובה [ב] ואין זבה אלא הרואה שלשה ימים לרופין בתוך י"ז יום שבין נדה לנדה: **ומכניסה.** בבית: **נמוך שלא.** קודם שיזרה אותה שאין מתחיב במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשנמרח בכרי אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעתו דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן דאשית דגנך (דברים יח) והוא המירוח לפיכך כשמכניסה לבית קודם מירוח לא הוקבעה למעשר מן התורה וכבגן הוא דאסרה אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו אבל אכילת עראי לא אסרו ומאכל בהמה ערלאי הוא דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ו) מאכיל לבהמה היה ועוף עד שיגמרה הלכך בהמתו אוכלת ופטורה אבל איסו אסור באכילת קבע: **אסור בהנאה ומועלין בו.** ואע"ג דקי"ל אין מועלין בדמים ואיפכא נמי מקראי במסכת יומא (דף עו:) ובשחיטת חולין (דף קיח.) ר"מ כשנאמרו בעזרה לאיסור לגמיר נתמיי לכם על המזבח לכפר (ויקרא יז) לכפר נתמיי לך ולא למעילה אבל בדם הקזה מועלין כלומר אם נהנה מביא קרבן מעילה. והכי הויין הלכות פסוקות שאין עליהן קושיות ותירוצים שיהא צריך להרהר בהן: **כמפגיעין.** מתוך כובד ראש: **כגרייתא.** מתוך הלכה פסוקה: **שיחה.** ליצנות: **מתוך קלות ראש.** חילוף של כובד ראש. מתוך זחות לב ועתק: **אלא מתוך שמחה** (ג). כגון דברי תנחומים של תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתחלה לדוד שהוא של שבח ותנחומין כגון רנון יהלו חסדיו וכגון מקראות הסדורות בתפלת ערבית כי לא יטוש ה' את עמו וכיוצא בהן: **אלוייה.** ליוהו בדרך: **לגייפא.** דקליס: **אדרכתן מילתא דו.** וזה שאומרים מימות אדם הראשון הם שהוא גזר על אותו מקום ליפוב דקליס: **אם אכין נכם.** אז מתקיב אחזך: **ומנין תלגא.** שחרית מנחה וערבית: **יכול משנא נגולת הוחלם.** התפלה הזאת הוחלה כמו נתחלה. אבל קודם לכן לא היה רגיל בכך: **יכול יהא חולין.** לשאל תפלות אלו בשעה אחת: **יכול ישאל גרליו.** כגון ברכות דאתה חונן עד ש"מ ואח"כ יתפלל שאר ברכות דאמצעיות שהן של שבת: **רגה זו תפלה.** של שבת: **נקשה.** שאלת גרליו: **אחר אמת ויציב.** קודם ג' דאמצעיות: שנאין

ג) [ע"ב תוס' שבת כ: ד"ה אלא ותו' ב"מ כט: ומולין פד: ד"ה דוגיתא], ב) עיין בעין יעקב הגרנפלד], ג) נדה סו. מגילה כח:, ד) [נפילה"ש ותו' במגילה שם], ה) ספחים דף ט. מנחות קז: נדה טו: [ע"ז מא:], ו) מעילה יט: [ע"ש], ז) תוספתא פ"ג הכ"ש, ח) שבת ל: ספחים קיח, ט) עירובין מד., י) סוטה מו:, כ) [לרב אשי כ"ה בסוטה מו: וכ"כ רש"י בגיטין נט. ד"ה זלו ע"ש שכן מוכח וע"ע ברש"י פילה ו. ד"ה מ"ל], ל) תוספתא פ"ב הי"ז, מ) תוספתא שם ה"ז, נ) נקמן לד:, ס) תוספתא פ"ג ה"ח, ע) ע"ז יז:, פ) רי"ף ורא"ש ל"ג, צ) ע"ז מ., ק) עירובין סד., ר) [ע' לעיל כח. פירש"י ד"ה כמפ], ש) [ויקרא נון], ת) שיך לעיל ל:, א) [וכ"ל להדיא בענין כ.], ב) [וע' תוס' יומא נט: ד"ה הוא ותוס' מעילה יט: ד"ה המקדיש], ג) מהגהו [כל"ל מ"מן],

תורה אור השלם

1. אֲז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה:
תהלים קכו ב

2. וְלֹא אֹמַרוּ אֵיכָה יְיָ הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם:
ירמיהו ב ו

3. תֹּאוֹת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְיָ תָּכִין לִבָּם תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ:
תהלים י יז

4. וְדָנִיֵּאל בְּדֵי יְדַע דִּי כְתַב לְמִיסַר עַל לְבִיתָהּ וְכוֹין פְּתִיחִין לַהּ בַּעֲלִיתָהּ נֶגֶד יְרוּשְׁלֶם וְחַנִּנִין תְּלָתָה בְיוֹמָא הוּא כָּרֵךְ עַל בִּרְכָתֵהּ וּמְצַלֵּא וּמוֹדֶא קֳדָם אֱלָהּהּ כְּל קֳבֵל דִּי הֲוָא עָבֵד מִן קַדְמַת דְּנָה:
דניאל ו יא

5. עֹרֵב וְבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אֲשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי:
תהלים נה יח

6. וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵע וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכּוֹרָה:
שמואל א א יג

7. וּפָנִיתָ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנָּתוֹ יְיָ אֱלֹהָי לִשְׁמֹעַ אֶל הָרִנָּה וְאֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם:
מלכים א ח כח

8. וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי עַד מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ:
שמואל א א יד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא מתוך שמחה של מצוה כגון:

מוסף תוספות

א. כשתבוא אותה רעדה שכתוב בה [ישעי' לג] אחזה רעדה חנפים, תגילו ותשמחו אם עבדתם את ה'. רש"י תכלים כ"ש. ב. [רשרשון איזו היא עבודה שבלב היא תפילה. רש"ה. ג. פירוש לענין לעמוד מתוכו להתפלל, שגם זו שמחה הוא לו שעוסק בצרכי ציבור. טור סר"ס ג. ד. דמשמע דמיירי דומיא דכשהיה מתפלל עם הצבור. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

[דאמור רבי אושעיא מערים אדם על חבואתו. ראינו עושה אותה גורן, אלא מכניסה במורן שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת המורן, ופטורה מן המעשר]. יכול משבא דניאל לגולה התחיל לעשות כן. אין אומר דבר בקשה אחר אמת ויציב. פי', משום דצריך לסמוך גאולה לתפלה. [וגם מפני שצריך לסדר שבחו של הקב"ה תחלה קודם שיתפלל כדילפינן ממשה, הילכך אין לבקש דבר אחר אמת ויציב, וכי כייל בתוכו דברי בקשה אין מונעין].

כסא דמוקרא. כוס של זכוכית לנגה: **לישרי לן מר.** שירה: **מי תורה וכי מלוה דמגנו עלן.** היכן התורה שעפקנו והיכן המצות שאנו מקיימין שיגינו עלינו מדינה של גיהנם: **הלכה פסוקה.** שאינה צריכה עיון שלא יהא מהרהר בה בתפלתו: **יושבת עליה ז' נקיים.** לבד מאותו יום שפוסקת והתורה לא הצריכה ז' נקיים אלא לזבה שנאמר ואם טהרה מזובה [ב] ואין זבה אלא הרואה שלשה ימים לרופין בתוך י"ז יום שבין נדה לנדה: **ומכניסה.** בבית: **נמוך שלא.** קודם שיזרה אותה שאין מתחיב במעשר מן התורה ואינו נמרח בכרי אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעתו דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן דאשית דגנך (דברים יח) והוא המירוח לפיכך כשמכניסה לבית קודם מירוח לא הוקבעה למעשר מן התורה וכבגן הוא דאסרה אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו אבל אכילת ערלאי לא אסרו ומאכל בהמה ערלאי הוא דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ו) מאכיל לבהמה היה ועוף עד שיגמרה הלכך בהמתו אוכלת ופטורה אבל איסו אסור באכילת קבע: **אסור בהנאה ומועלין בו.** ואע"ג דקי"ל אין מועלין בדמים ואיפכא נמי מקראי במסכת יומא (דף עו:) ובשחיטת חולין (דף קיח.) ר"מ כשנאמרו בעזרה לאיסור לגמיר נתמיי לכם על המזבח לכפר (ויקרא יז) לכפר נתמיי לך ולא למעילה אבל בדם הקזה מועלין כלומר אם נהנה מביא קרבן מעילה. והכי הויין הלכות פסוקות שאין עליהן קושיות ותירוצים שיהא צריך להרהר בהן: **כמפגיעין.** מתוך כובד ראש: **כגרייתא.** מתוך הלכה פסוקה: **שיחה.** ליצנות: **מתוך קלות ראש.** חילוף של כובד ראש. מתוך זחות לב ועתק: **אלא מתוך שמחה** (ג). כגון דברי תנחומים של תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתחלה לדוד שהוא של שבח ותנחומין כגון רנון יהלו חסדיו וכגון מקראות הסדורות בתפלת ערבית כי לא יטוש ה' את עמו וכיוצא בהן: **אלוייה.** ליוהו בדרך: **לגייפא.** דקליס: **אדרכתן מילתא דו.** וזה שאומרים מימות אדם הראשון הם שהוא גזר על אותו מקום ליפוב דקליס: **אם אכין נכם.** אז מתקיב אחזך: **ומנין תלגא.** שחרית מנחה וערבית: **יכול משנא נגולת הוחלם.** התפלה הזאת הוחלה כמו נתחלה. אבל קודם לכן לא היה רגיל בכך: **יכול יהא חולין.** לשאל תפלות אלו בשעה אחת: **יכול ישאל גרליו.** כגון ברכות דאתה חונן עד ש"מ ואח"כ יתפלל שאר ברכות דאמצעיות שהן של שבת: **רגה זו תפלה.** של שבת: **נקשה.** שאלת גרליו: **אחר אמת ויציב.** קודם ג' דאמצעיות: שנאין

ד) [ע"ב תוס' ד"ה אלא ותו' ב"מ כט: ומולין פד: ד"ה דוגיתא], ב) עיין בעין יעקב הגרנפלד], ג) נדה סו. מגילה כח:, ד) [נפילה"ש ותו' במגילה שם], ה) ספחים דף ט. מנחות קז: נדה טו: [ע"ז מא:], ו) מעילה יט: [ע"ש], ז) תוספתא פ"ג הכ"ש, ח) שבת ל: ספחים קיח, ט) עירובין מד., י) סוטה מו:, כ) [לרב אשי כ"ה בסוטה מו: וכ"כ רש"י בגיטין נט. ד"ה זלו ע"ש שכן מוכח וע"ע ברש"י פילה ו. ד"ה מ"ל], ל) תוספתא פ"ב הי"ז, מ) תוספתא שם ה"ז, נ) נקמן לד:, ס) תוספתא פ"ג ה"ח, ע) ע"ז יז:, פ) רי"ף ורא"ש ל"ג, צ) ע"ז מ., ק) עירובין סד., ר) [ע' לעיל כח. פירש"י ד"ה כמפ], ש) [ויקרא נון], ת) שיך לעיל ל:, א) [וכ"ל להדיא בענין כ.], ב) [וע' תוס' יומא נט: ד"ה הוא ותוס' מעילה יט: ד"ה המקדיש], ג) מהגהו [כל"ל מ"מן],

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא מתוך דבר הלכה. רשום קו על מיתת דבר הלכה וכ"כ שמחה של מצוה: [ב] שם (וקן) תז"מ:

מוסף רש"י

יושבת עליה שבעה נקיים. דמצלווייהמ לון לריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה ימים לרופים בתוך י"ז יום שבין נדה לנדה, אבל בתחלת נדתה אפילו ראתה כל שבעה ופפקה לעבה טיבלת בלילה, והן החמירו על עצמן, לפי שאין הכל בקיאים בפתח נדתה אימתי הן עומדות בי"ז ימים שבין נדה לנדה, ואם תאמר לא יחמירו אלא בג' לרופין בדמיהן (ויקרא טו) ימים רבים בלא עת נדתה, פעמים שרואיה דם נדה מזקיקתה לשבעה מן התורה, כילד, החמירה לפפוי שבעה נקיים לאחר שהיתה זבה גמורה ופפקה שבעה נקיים וכשביעי ראתה אפילו אחרלל, אמרה הכל ולריכה לחזור ולספור שבעה נקיים, אי נמי שמא ראתה שני ימים ולא ידעה ויהיום ראתה ידעה ביהו לה שלשה ימים לרופין ולריכה שבעה נקיים ועל כן החמירו (מגילה כח:). **ומכניסה במרץ שלה.** כשין מאכל בהמה, ומאכל בהמה פטור מן המעשר (מנחות סז.) אי: שמכניסה לבית במקן שלה ואחר כך דש וממחה, ותוחה הטבל חלה בראיית פני הבית בכ"מ בהסוכר (שם:) חה בראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתו לחול עליו שם עבל, וכשנמר מלאכתן כבר בתוך הבית הוא ואין אלו פני הבית אלא כשנכנס דרך פתחים, בדתנא (לקמן לב.) תפרדים הלאשונים היו מכניסים פירותיהם דרך ערקמנון כדי לחיין המעשר, עכשיו מכניסין דרך נגות דרך אלות דרך קרפיפות לבית כדי לסומרן (ספחים ט. וכנע"ז בע"ז מא:).

גליון הש"ם

גמ' כבר מפורש על ידי חנה. עי' יומא עג ע"ש: שם יבול ישאל אדם צריבו. עי' לקמן לב ע"ש:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא מתוך דבר הלכה. רשום קו על מיתת דבר הלכה וכ"כ שמחה של מצוה: [ב] שם (וקן) תז"מ:

מוסף רש"י

יושבת עליה שבעה נקיים. דמצלווייהמ לון לריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה ימים לרופין בתוך י"ז יום שבין נדה לנדה, אבל בתחלת נדתה אפילו ראתה כל שבעה ופפקה לעבה טיבלת בלילה, והן החמירו על עצמן, לפי שאין הכל בקיאים בפתח נדתה אימתי הן עומדות בי"ז ימים שבין נדה לנדה, ואם תאמר לא יחמירו אלא בג' לרופין בדמיהן (ויקרא טו) ימים רבים בלא עת נדתה, פעמים שרואיה דם נדה מזקיקתה לשבעה מן התורה, כילד, החמירה לפפוי שבעה נקיים לאחר שהיתה זבה גמורה ופפקה שבעה נקיים וכשביעי ראתה אפילו אחרלל, אמרה הכל ולריכה לחזור ולספור שבעה נקיים, אי נמי שמא ראתה שני ימים ולא ידעה ויהיום ראתה ידעה ביהו לה שלשה ימים לרופין ולריכה שבעה נקיים ועל כן החמירו (מגילה כח:). **ומכניסה במרץ שלה.** כשין מאכל בהמה, ומאכל בהמה פטור מן המעשר (מנחות סז.) אי: שמכניסה לבית במקן שלה ואחר כך דש וממחה, ותוחה הטבל חלה בראיית פני הבית בכ"מ בהסוכר (שם:) חה בראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתו לחול עליו שם עבל, וכשנמר מלאכתן כבר בתוך הבית הוא ואין אלו פני הבית אלא כשנכנס דרך פתחים, בדתנא (לקמן לב.) תפרדים הלאשונים היו מכניסים פירותיהם דרך ערקמנון כדי לחיין המעשר, עכשיו מכניסין דרך נגות דרך אלות דרך קרפיפות לבית כדי לסומרן (ספחים ט. וכנע"ז בע"ז מא:).

ג) א טוס"ע פו"ח סימן תקס סעיף ס:
ד) ב מיי' פ"ד מהלכות תפלה הלכה יח סמג עשין יח טוש"ע פו"ח סי' לג סעיף ג:
ה) ג מיי' פי"ל מהלכות איסורי ביאה הלי' ד סמג לאוין קיז טוש"ע י"ד סי' קמב: [כל אלפס כאן וכמנהגו פ"ב דף רפ"ון]. ו) ד מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה ו טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף פד:
ז) ה מיי' פ"ב מהלכות מעילה הלכה יא סמג עשין רי:
ח) ו מיי' פ"ד מהלכות תפלה הלי' יח סמג עשין יט טוש"ע פו"ח סי' לב ע"ש:
ט) ז מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע פו"ח סימן לח שם סעיף ו':
י) ח מיי' פ"ו שם הלכה ב טוש"ע פו"ח סי' נג סעיף א:
יא) ט טור פו"ח סי' קד:
יב) י מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה ו סמג שם טוש"ע פו"ח סימן ל סעיף ד:
יג) כ מיי' פ"ו שם הלי' ב טוש"ע פו"ח סימן קיט סעיף ה:
יד) ל מיי' פ"ד שם הלי' טו סמג שם טוש"ע פו"ח סי' לח סעיף ה:
טו) מ ג מיי' פ"ב שם הלכה ט סמג שם טור ושו"ע פו"ח סי' קפ סעיף ב:
טז) ס מיי' פ"ד שם הלי' יח סמג שם טור ושו"ע פו"ח סי' לט סעיף ה:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות